PLĂCEREA CU ORICE PREȚ ȘI NOUA ECONOMIE PSIHICĂ

Autor: Andreina Boalog | 27 iulie 2023

Charles Melman este psihanalist și psihiatru francez, fără îndoială unul dintre cei mai talentați studenți ai lui Jacques Lacan în ceea ce privește transmiterea substanţei psihanalizei. În calitate de analist, Melman se remarcă prin generozitatea atenției pe care o acordă fiecărei persoane, dar manifestă și o preocupare constantă pentru dinamica societății. În urma învățăturilor lui Freud și Lacan, el susținea că dificultățile și simptomele individuale se intersectează întotdeauna, într-un fel sau altul, cu dificultățile colective ale unei comunități.

Publicul larg face cunoștință cu Charles Melman în anul 2002, odată cu apariția cărții sale *L'homme sans gravité, Jouir à tout prix* (*Omul fără greutate. A juisa cu orice preț*), în care autorul analizează respingerea realului în favoarea virtualului, o lume în care violența este trivializată, autoritatea își pierde legitimitatea și stările depresive sunt în creștere accelerată. În această lume, tineretul se confruntă cu o lipsă de orientare, iar fundamentul naturii umane, procreerea și moartea, se confruntă cu schimbări fără precedent. Societatea este percepută ca un loc în care omul este redus la statutul de consumator, un produs al societății liberale, un individ formatat pentru a căuta plăcere, fără alte opțiuni. Charles Melman numește această manifestare „*noua economie psihică*".

Conceptul de „*noua economie psihică*" a început să prindă contur la Paris, în cadrul unui congres de psihiatrie cu tema „*Omul pus la încercarea societății contemporane",* unde Melman a enunțat, printre altele, următoarea teză:

> „Trecem de la o cultură bazată pe reprimarea dorințelor, și implicit pe *nevroză*, la alta care promovează libera exprimare a acestora și deci *perversiunea*. Astăzi, *sănătatea mintală* nu mai reprezintă o armonie cu idealul, ci cu obiectele satisfacției".

Autorul evidențiază o mutație a societății către o economie psihică unilateral orientată spre obținerea plăcerii diferită de economia psihică bazată pe reprimare. Această mutație a fost posibilă datorită progreselor și inovațiilor din ultimele două secole care au permis indivizilor să se autodetermine, iar caracteristica sa definitorie este *absența limitelor și dreptul la plăcere, mai degrabă decât la fericire*. În această perspectivă, autorul propune o definiție a plăcerii care se diferențiază de sensul actual, în special în contextul utilizării acestei noțiuni de către psihanalizați. Deși plăcerea poate fi asociată cu sfera sexuală, ea depășește această dimensiune pentru a deveni ceva mult mai complex.

Manifestarea acestei noi economii psihice constă în expunerea publică a plăcerii și într-o generalizare a perversiunii. Ca ilustrare a acesteia, Charles Melman descrie o expoziție de artă anatomică care a fost prezentată în mai multe orașe din Europa și nu numai. Această expoziție prezenta cadavre în diferite ipostaze ale vieții, cu expunerea organelor genitale și chiar o femeie însărcinată cu abdomenul secționat pentru a evidenția fătul. Această „spectaculoasă” reprezentare a morții a atras milioane de vizitatori, iar programul expoziției a fost extins până la 24 de ore pe zi pentru a satisface curiozitatea

publicului. Pentru Melman, acesta reprezintă ultima picătură – o *traversare a frontierei*; în spatele intențiilor bune și a unei strategii perfecte de vânzare, publicul a avut acces la plăcere în detrimentul sacralității morții.

Această expoziție reflectă căutarea permanentă a autenticității. Nevoia de autenticitate se manifestă în toate aspectele existenței umane, limitele fiind întinse la maximum – sacrul dispare din viață, din moarte, din sexualitate, totul devenind o nevoie fundamentală, similară foamei sau setei. Astfel, asistăm la o mutație a subiectivității existenței colective, unde *motorul principal nu mai este dorința ci plăcerea*, într-o corelație directă cu funcționarea nelimitată a schimbului de piață și a economiei liberale. În cadrul acestei noi economii, observăm o multiplicare a posibilităților de obținere a plăcerii și de orientare către un ideal formidabil, alimentat de aspirația spre egalitate a umanității, dar care în realitate nu funcționează. Încercarea forțată de a atinge egalitatea conduce la dizarmonie și alteritate, conform analizei lui Melman. Aspirația către egalitate se organizează în jurul unei stări de dependență, existând o necesitate imperioasă de a declanșa plăcerea și de a menține cu orice preț mecanismul de declanșare al plăcerii.

Principiul relațiilor sociale în prezent, conform analizei lui Melman, este *perversiunea*: modul de a ne folosi de un obiect pe care îl aruncăm imediat ce îl considerăm insuficient – iar acest lucru este valabil în toate aspectele vieții. Suntem prizonieri ai unei dependențe de obiecte. Dependența, consumul și publicitatea sunt aspectele evidențiate de Melman prin intermediul unei reclame de la SNCF (Societatea Națională a Căilor Ferate din Franța), care a organizat o campanie pentru a încuraja călătoriile cu trenul. În această reclamă, un călător privește pe fereastra trenului și vede o femeie în intimitatea propriului cămin; călătoria cu trenul este promovată ca o oportunitate zilnică de întâlnire cu conotație sexuală. Publicitatea prezenta această fantezie ca fiind normală și deloc problematică, deși în realitate normalitatea dizolvă fantezia. Astfel, se ridică întrebarea dacă această nouă situație constituie sau nu, în realitate, un progres.

Această nouă economie psihică, cu trăsături paradoxale și ambivalente, dansează în ritmul subtil al plăcerii și dorinței. Pe de o parte, oferă posibilitatea atenuării sau chiar dispariției suferinței generate de inaccesibilitatea plăcerii, dispariția frustrării prin eliminarea restricțiilor și disponibilitatea nelimitată a obiectelor dorite. În acest sens, încărcătura psihologică a individului este redusă semnificativ. Pe de altă parte, într-o altă perspectivă, impune o creștere a responsabilității noastre de a asigura și produce satisfacție pentru cei aflați în suferință psihică. Societatea, în goana ei frenetică, pare să-și piardă amintirea *autorității paterne*, iar vâltoarea existențială se desfășoară *fără nicio vinovăție sau rădăcini de legitimitate autentice*.

În tradiția psihanalitică se consideră că bucuria poate fi accesată doar dacă o legitimitate ne-a fost acordată pentru a o experimenta. Există o *condiție* și, prin urmare,

o restricție care impune renunțarea la o bucurie primară. Astfel, un *tată* poate oferi urmașilor săi un serviciu inestimabil prin faptul că le aduce conștientizarea *existenței unui imposibil și a necesității renunțării*. Dorința rezultă tocmai din această renunțare la plăcerea primară, ceea ce înseamnă că obiectul dorinței este întotdeauna un *obiect care lipsește* și, în consecință, *un obiect pe care l-am ratat*. Prin urmare, orice obiect pe care îl dorim devine reprezentativ și tocmai de aceea îl dorim.

Mai mult decât atât, acest obiect este inevitabil de natură sexuală, deoarece dorința este în mod inevitabil de natură instinctuală. Atunci când afirmăm că dorința este de natură instinctuală, înseamnă că dorințele noastre concrete *sunt metafore ale primelor emoții pe care le-am experimentat atunci când corpul nostru a fost umanizat prin primele schimburi și când corpul nostru a devenit subiectiv*. Astfel, subiectul se naște în dorința sa prin reprimarea unui obiect primitiv sexual. În prezent, obiectul este oferit, iar bucuria, și în special bucuria sexuală, devin doar una dintre multe altele, în timp ce înainte erau secretul tuturor celorlalte bucurii simultan. Bucuria este oferită și impusă fără limite. Acest aspect creează o situație paradoxală, deoarece exhibarea celor care ar trebui să fie reprezentați este în același timp și dispariția reprezentării. Dispariția reprezentării lovește dorința prin imposibilitatea sa. Când dorința este lovită de imposibilitate, subiectul este afectat de imposibilitate. Astfel, responsabilitatea noastră este responsabilitatea propriei noastre dorințe, a singularității acestei dorințe.

Revenind la această nouă economie, care poate duce la confuzia între dorință și plăcere, se observă *o necesitate de a reglementa plăcerea*. Charles Melman vorbește despre necesitatea unui „apel public către stăpân”, către sprijinirea sistemelor religioase, culturale sau politice, ca despre o aspirație timidă, dar necesară refacerii dorinței amenințată de lipsa limitelor. El observă apariția *omului nou* care se identifică cu obiectul și este complet expus pentru a fi tratat ca un obiect al plăcerii. Această nouă economie prezintă un consumator abstract care trebuie să se adapteze la oferte. Nu identitatea dorinței noastre impune alegerea obiectului ci, dimpotrivă, promovarea mediatică ne impune un obiect. Astfel, asistăm la apariția „omului produs”, caracterizat prin individualism exacerbat și competiție împotriva tuturor.

În concluzie, argumentele prezentate de Charles Melman cu privire la noua economie psihică dezvăluie o serie de dileme și provocări în ceea ce privește relația noastră cu plăcerea, dorința și responsabilitatea. Apariția acestei noi economii psihice impune o reconsiderare a structurilor sociale, culturale și individuale, precum și a modului în care ne raportăm la obiecte și la propriile noastre dorințe. Cu toate că această evoluție poate aduce atât beneficii, cât și dificultăți, este esențial să explorăm implicațiile sale profunde și să găsim modalități adecvate de a ne adapta și de a ne înțelege mai bine în contextul acestei noi realități psihice.

Imagine: Unsplash